

ПРИМЕНА УГОВОРА О ДЕЛУ У АГРАРУ

Сажетак: Потреба за истраживањем и анализирањем уговора о делу намеће се сама, с обзиром на чињеницу да је овај уговор у савременом праву значајно проширио свој домен примене, нарочито на разне интелектуалне, културне, научне и друге послове, при чему су конституисана бројна нова правила из области права и обавезе уговорних страна. Ипак, основне поставке, односно правни темељи уговора о делу, као што је појам, консенсуални карактер и основна права и обавезе остали су и у савременом праву, али са доградњом правних решења о осталим компонентама у складу са потребама савременог живота и промета. Уговор о делу је у почетку био искључиво уговор грађанског права на основу којег се посленик обавезивао да пружи неку физичку или интелектуалну услугу. Међутим, у време када су се тржишни односи развили, уговор о делу се из грађанског права проширио и на привредно (трговинско) право. Наиме, он је и даље задржао основне особине уговора о делу, али је његов предмет постао разноврснији и обимнији. Уговор о делу је заступљен у више области аграра, што је анализирано у овом раду.

Кључне речи: Уговор о делу, римско право, пољопривредно газдинство, аграр

Увод

Порекло уговора о делу

Уговор о делу има веома дугу традицију, временом је еволуирао и постао именован уговор. Уговор о делу је постојао још у римском праву у оквиру ширег контракта *locatio conductio*. Научни разлози за проучавање римског права свODE се, пре свега, на потребу упознавања закона друштвеног развоја и њиховог одраза у променама које је право доживљавало као друштвену надградњу. На тај начин се у једној дисциплини друштвених наука (какво је право), историјским чињеницама и садржајем, замењује оно што у природним наукама даје експеримент. При томе је нарочито важна околност да се развој римског права, иначе добро познатог и проученог, може пратити у склопу са

* Sanja.m03@gmail.com

осталим друштвено-економским односима.¹ Римско право је мноштво сложених међуљудских односа до каквих се долази приликом вршења неког организованог рада, регулисало кроз неколико уговора, од којих централно место заузима *locatio condictio*. Важно је истаћи да су се под овим уговором у римском праву подразумевала заправо три контракта: уговор о закупу ствари (*locatio conducti rei*), уговор о најму радне снаге (*locatio conductio operarum*) и уговор о делу (*locatio conductio operis facendi*). Висококвалификовани послови, као што су послови лекара, учитеља, уметника итд., обављани су у форми пријатељске услуге, формално бесплатно и то путем налога уз који су ишли поклони. Накнада за такав рад могла се уговорити и посебном стипулацијом.² Наиме, по схватању робовласничког друштва наплативо обављање рада је понижавало слободне људе, те стога рад који су обављали људи из виших сталежа, а који је био у вези са неким знањем или вештином, није могао бити предмет најма у новцу.³ Као што је истакнуто, презир Римљана према било којем виду делатности која се обавља са циљем добијања накнаде у вези је са институцијом ропства, јер су они сматрали да је рад својствен робовима, а недостојан слободног човека. Чак и када је роб обављао интелектуални посао, његов рад је био оцењиван као прост физички рад, зато што је друштвени и правни положај роба деградирао такву врсту послова.⁴ Међутим, временом се мењају околности у држави, а ратови и војна служба грађана нарочито су слабили њихов економски положај, те се број слободних римских грађана, који су обављали послове за новац, повећавао. Ови грађани су били изложени чак већем презиру него робови, зато што је рад за одговарајућу накнаду њихов положај приближио положају робова. С друге стране, уколико би грађанин високог друштвеног статуса свом суграђанину пружао услуге које подразумевају извесну квалификацију, сматрано је да је тиме указана част (*honor*).⁵ Ове услуге су познате под називом *artes liberalis*.⁶ *Locatio conductio operis faciendi*⁷ означава се као претеча уговора о делу, али он обухвата и неколико других односа који га чине сложеним. Ово је консензуални контракт у којем се једна страна – извођач (*conductor*) обавезује да у уговореном року обави одређену активност, по правилу на ствари која је стављена на располагање, а друга страна (*locator*) заузврат се обавезује да плати одређену суму новца. Битни елементи овог контракта јесу дело које се ствара (*opus*) и цена, тј. накнада која се за то плаћа (*merces*).⁸ Кондуктор најчешће обавља посао у својим просторијама, а чак може и користити рад својих робова за обављање послова ниже врсте. Међутим,

¹ Ромац Анте, (1981). *Римско право*. Загреб: Правни факултет, стр. 3

² Кнежевић Поповић Драгана, (2004). *Уговор о делу у римском праву*. Источно Сарајево: Правни факултет Универзитета у источном Сарајеву, стр. 30–36

³ Хорват Маријан (1977). *Римско право*. Загреб: Школска књига, стр. 279.

⁴ Станојевић, Обрад, (1986). *Римско право*. Београд: Службени лист СФРЈ, стр. 248–250.

⁵ Кнежевић Поповић Драгана, (2008). Историја слободних професија – од *artes liberales* до савременог доба. *Страни правни живот*, бр. 2, стр. 11–12.

⁶ Шарац Мирела, (2010). *Artes liberales. Зборник Правног факултета Свеучилишта у Ријеци*, вол. 31, бр. 1, стр. 483.

⁷ Ђорђевић, Мирослав, (2014). Порекло уговора о делу. *Правни живот*, вол. 63, бр. 10, стр. 653.

⁸ Маленица Антун (2003). *Римско право*. Нови Сад: Правни факултет, стр. 311.

кондуктор лично одговара за успешно извођење дела. При томе се узима у обзир свака кривица (*omnis culpa*), па чак и незнање и неумесност (*imperitia*). Уколико је неке послове или део послова поверио својим радницима, одговарао је због грешке у избору (*culpa in eligendo*).⁹ С друге стране, није одговарао када би наручено дело пропало пре него што је било испоручено *locatoru*, уколико је до тога дошло услед догађаја које човек није могао да спречи као што су, на пример, упади непријатељске војске и сви други разлози који се у изворима називају виша сила – *vis maior* или *causus maior* (у изворима се наводи пример саграђене куће коју поруши земљотрес). Није одговарао ни у случају када је пропаст ствари уследила због лошег квалитета материјала који је дао наручилац, а ни онда када се у свему морао држати његових налога који нису били у складу са природом посла. Ако је дело имало недостатке, обавеза кондуктора је била да их у примереном року исправи, а ако то није хтео да учини, наручилац је могао да одустане од уговора или да смањи накнаду. Међусобна права и обавезе странке су могле остваривати и тужбама,¹⁰ што значи да се у *locatio conductio operis facienda* заштита остваривала путем тужби *actio locati* и *actio conducti*. Пошто се у *demonstratio* ових тужби морао навести правни основ сауса посла, може се закључити да то представља још једну индицију да су Римљани морали схватити висок степен посебности *locatio conductio operis facienda* у оквиру концепта *locatio conductio*.

Уговор о делу у праву Републике Србије

У Републици Србији данас, уговор о делу је регулисан Законом о облигационим односима и Законом о раду. Уговор о делу је у Закону о раду регулисан у делу који се односи на рад ван радног односа, у чл. 199. Према закону о раду уговор о делу је посао који извршилац посла закључује са одређеним лицем, у писаној форми, ради обављања послова који су ван делатности послодавца, уз накнаду која нема карактер зараде. Послови који је посленик у обавези да обави, имају за предмет самосталну израду или оправку одређене ствари, самостално извршење одређеног физичког или интелектуалног посла. Значи да послодавац који се бави трговином не може да ангажује продавца на основу уговора о делу (са њим мора да заснује радни однос), али уговор о делу може да закључи са дизајнером ради уређења излога. Уговор о делу у својству послодавца може да закључи и појединац, односно физичко лице. Иако је сличан уговору о делу који регулише Закон о облигационим односима, на регулисање уговора о делу као врсту уговора којим се не заснива радни однос, примењују се когентне норме Закона о раду. Уговор о делу може да закључи и незапослена и запослена особа, чак и ако је већ у радном односу код истог послодавца, као и пензионер и уметник. Уговор о делу мора да садржи податке о послодавцу и ангажованом извршиоцу посла, као и датум закључења уговора. Овакви уговори често садрже и клаузулу да се извршилац посла обавезује да у одређеном року обави конкретан посао за потребе наручиоца, а

⁹ Бујуклић Жика, (2012). *Римско приватно право*. Београд: Правни факултет, стр. 389.

¹⁰ Ромац Антун, (1981). *Римско право*. Загреб: Правни факултет, стр. 317.

наручилац се обавезује да за извршени посао исплати накнаду у тачно одређеном износу и тачно утврђеном року, најчешће после завршетка посла ради којег је уговор закључен. Овде се ради о уговору са фиксним роком.

Уговор може да садржи и начин на који ће извршилац обавити посао, у ком простору и у које време, обавезу наручиоца да обезбеди потребан материјал или уколико је уговорено да извршилац набави материјал и то се уноси у уговор. На уговор о делу који се закључује у смислу Закона о раду, у ситуацијама које нису уређене овим законом, примењују се одредбе Закона о облигационим односима. За разлику од уговора о раду, код уговора о делу, којим се регулише рад ван радног односа, послодавац је обавезан извршиоцу исплатити накнаду, која нема карактер зараде (што је случај када је заснован радни однос), припадајуће порезе и доприносе за обавезно социјално осигурање, као и да му обезбеди друга права у складу са законом, општим актом и уговором. Запослени ангажован уговором о делу стиче статус осигураника и послодавац је дужан да поднесе пријаву на осигурање. Поред накнаде за обављени рад, морају бити плаћени доприноси за здравствено, пензијско и инвалидско осигурање, као и порез на доходак грађана. Уколико је наручилац посла физичко лице, које није регистровано као предузетник, онда је извршилац посла у обавези плаћања пореза.¹¹ Уговор о делу разликује се од уговора о раду, посебно у томе што је код уговора о раду предмет уговора обављање рада, а не резултат рада. Када је у питању уговор о раду послодавац руководи радом запосленог, што није карактеристично за уговор о делу и посленика и наручиоца посла. Односно код уговора о делу наручилац има право да врши надзор на обављањем посла и даје упутства када то одговара природи посла, али никако да руководи израдом дела. Следећа разлика се запажа у систему плаћања накнаде. По уговору о раду запослени има право на зараду коју оствари на основу рада, која се исплаћује у зависности од тога како је наведено уговором, а то може бити једном месечно у целисти или у деловима. Док се код уговора о делу накнада плаћа једнократно, односно након извршеног дела и нема карактер зараде. У накнаду се урачунава поред вредности послениковог рада и материјал, уколико је посленик био у обавези да набави материјал. Уговором о раду се има у виду ангажовање радних способности на општи и трајан начин, док се код уговора о делу има у виду обавеза посленика да изврши одређени посао ради израде уговореног дела. Уговором о раду се заснива радни однос на одређено или неодређено време, док се уговором о делу не заснива радни однос, односно као што је већ речено он спада у групу уговора којима се регулише рад ван радног односа. Према Закону о облигационим односима, Уговор о делу је такав уговор по коме се једна страна – посленик (извођач радова) обавезује да обави одређени посао, односно да изради или оправи неку ствар или да изврши неки физички или интелектуални рад, а друга страна – наручилац радова се обавезује да му за то плати одређену накнаду.¹² Из дефиниције уговора о

¹¹ Анђелић Светлана, (2015) Уговори којима се регулише рад ван радног односа, Актуелна питања савременог законодавства, главни и одговорни уредник Слободан Перовић, Београд: Савез удружења правника Србије и Републике Српске, стр. 313. – 327.

¹² Вељковић Драгослав, (2008). Уговори у привреди: са судском праксом, примерима уговора и тужбама за остварење права из тих уговора: прво издање. Београд: Пословни биро, стр. 802.

делу се закључује да је предмет обавезе наручиоца плаћање накнаде.¹³ Посао који се овим уговором предузима, по својој природи је материјални (фактички), а не правни посао. Посленик се, наиме, не обавезује да у име и за рачун наручиоца предузима правне послове, већ да му изради или оправи неку ствар, да превезе одређени товар, да оствари одређено интелектуално дело на пољу науке, да одржи предавање или пак, да изради неко уметничко дело из области сликарства, вајарства и сл.¹⁴ С обзиром да је ова дефиниција широко постављена, потребно је прецизирање. Одређени уговори којима се, уз одређену накнаду, извршава уговорени посао из домена физичког и умног рада и који по својим битним својствима и свом настајању представљају уговор о делу, у савременом праву добијају своје место као именовани уговори. Према мишљењу правних теоретичара, као резултат рада истиче се произведена или поправљена ствар. Ипак, може се рећи да су његови оквири шири и да је за његово одређење довољно рећи да се посленик обавезује да изврши одређени посао. Постоје случајеви када посленик може да изврши одређени посао, а да при томе не постигне резултат и циљ због којег је посао предузет. То се дешава када је обавеза посленика (по својој природи)обавеза средства, а не обавеза циља. Уколико је посленик (према уговору) у обавези да ископа бунар, без обзира да ли је пронашао воду или не, испунио је обавезу, ако је поступио тако да се његовом раду ништа не може приговорити. Када се посленик обавезе уговором да лечи животињу, чак иако животиња угине (што значи да није постигнут циљ), уколико је посленик поступао по уговору и према правилима одређене струке, он је извршио посао. Дакле, у наведеним случајевима посленик је извршио обавезу из уговора о делу и не дугује накнаду штете другој уговорној страни.¹⁵ Из свега наведеног се закључује, да је посленик дужан да изврши само посао који је уговорен, а по налогу наручиоца, без обзира да ли је постигнут циљ. Уговор о делу је уговор који се закључује с обзиром на личност посленика. Заснива се на поверењу странака, с обзиром да наручилац посла поверава извршење лицу у чију је стручност и квалитет рада сигуран. На тај начин се обезбеђује да ће наручени посао бити ваљано извршен, те да ће тако постићи циљ, због којег је и ступио у уговорни однос. Уговори закључени *intuitu personae* су такви уговори код којих лична својства једног или оба уговорника представљају одлучујући елемент њихове сагласности, тако да је извршење обавеза или стицање права строго у вези са уговорником због чијих је личних својстава уговор и закључен. До закључења уговора *intuitu personae* долази због тога што странке често ступају у неки уговорни однос, искључиво због неких личних својстава друге уговорне стране. Лична својства посленика могу бити разноврсна. Уговор о делу не захтева никакву одређену форму, будући да је то консенсуалан уговор. Сваки уговор о делу је правно перфектан, само ако су стране постигле споразум о битним елементима уговора о делу. У

¹³ Бабић Илија,(2008).Уговори грађанског права: посебни део облигационог права: друго измењено издање. Београд: Правни факултет Универзитет УНИОН у Београду: Службени гласник, стр. 175.

¹⁴ Перовић Слободан, Стојановић Д. (1980). Коментар Закона о облигационим односима: књига друга. Крагујевац: Правни факултет, Крагујевац и Културни центар, Горњи Милановац, стр. 289.

¹⁵ Перовић Слободан, (1980). Облигационо право. Београд: Привредна штампа, стр. 710. – 712.

том погледу сагласност у односу на дело, које треба извршити и цену дела, коју треба исплатити, нису једини битни елементи међусобних обавеза странака. Ова два принципијелна битна елемента, дело и цена, односно накнада као плаћена цена, не решавају еволуцију овог облигационог односа. Дело је нужно извршити, али када? Елементи рока су такође битни елементи. Дејство уговора о делу, конкретизација уговорних права и обавеза наручиоца и посленика показује да је настанак уговора о делу у зависности од низа елемената, а сваки од њих садржи одређену правну форму, независно што сам уговор о делу не захтева одређену форму.¹⁶ Према начину настанка форме могу бити законске и уговорне. Законску форму наш Закон о облигационим односима познаје у више случајева, али исто тако форма може бити уговорна. Разноврсни грађанско – правни односи условљени су сложеним друштвено – економским кретањима, што је наметнуло потребу форме у циљу заштите првенствено јавних интереса. Када постоји форма, лакше се може препознати права воља странака. Осим заштитне, форма има и доказну функцију која се састоји у томе што форма у доброј мери пружа поуздан основ о постојању уговора као и његовој садржини, што омогућава судовима да лакше разрешавају грађанско – правне односе у процесу конкретног одлучивања у појединим споровима. У уговору о делу уговарачи граде разноврсне уговорне форме. Уговорна форма не сме вређати јавни интерес. Она се може кретати само у оквиру јавног поретка. Када се странке сагласе о форми уговора, онда се поставља питање да ли та форма представља битан елемент уговора или је само доказ о постојању уговора. За настанак уговора о делу није предвиђена законска форма. Међутим, странке врло често користе писмену форму, што је посебно изражено када су у питању радови веће вредности.¹⁷ Битно је разграничити уговорну форму која представља битан елемент уговора, од форме које странке предузимају по закључењу уговора. Пошто је уговор о делу принципијелно неформалан, форма може служити само као доказ да је уговор закључен као и друга доказна средства која се у спору могу употребити. Уговор о делу се може закључити и путем јавног надметања, када то захтева природа посла. Уговор који се закључи путем јавног надметања, мора бити у писменој форми. Уговори закључени по приступу, односно адхезиони уговори су фактички уговори о делу. Код уговора о приступу, садржај уговора одређује унапред једна страна, а друга страна има само избор да прихвати такав уговор или не.¹⁸ Појаву оваквих уговора условили су развој друштва и потребе које захтевају брзину правног промета и искључују могућност дуготрајног преговарања и погађања. Уговори по приступу јављају се у области јавних служби, код пружања комуналних услуга. Овакве уговоре, данас, имамо и у приватном сектору. Карактеристика ових уговора је јенообразност одређених уговорних односа, где се уговор закључује као формуларан уговор и са фиксном ценом. Уговорни однос може престати

¹⁶ Благојевић Т. Борислав, Круљ Врлета :Редактори (1983). Коментар закона о облигационим односима:друга књига:друго издање.Београд: Савремена администрација, стр. 1497. – 1500.

¹⁷ Милошевић Љиљана (1982). Облигационо право:шесто измењено и допуњено издање. Београд: Савремена администрација,стр. 73. – 75. и 351 – 358.

¹⁸ Салма Јожеф,(2005). Облигационо право.Нови Сад: Правни факултет Универзитета у Новом Саду, стр. 340.

на различите начине. Када уговорне стране изврше права и обавезе из уговора, уговор престаје испуњењем. Уговор такође може престати и раскидом, поништајем, због смрти једне уговорне стране, због пропасти предмета уговора, због протекла времена, због отказа.

Посебно одмеравање накнаде штете у случају повреде уговора о делу

Накнада штете се састоји у повраћају у пређашње стање, проузрокованог смањења имовине или повреде психичког или физичког интегритета. Под одговорношћу за накнаду штете подразумевамо понашање потребно за повраћај у пређашње стање. Одговорност за накнаду штете има два своја извора, један произилази из већ раније насталог правног односа због неправилног испуњења, а то је случај код уговорне одговорности. Други извор је фактичке природе и настаје независно од постојања неког ранијег правног односа и своди се на људско понашање, којим се умањује имовина, а то је случај код деликтне одговорности. Разлика између ова два извора испољава се у томе што код уговорне одговорности, одговорност произилази из повреде уговорне норме, а код деликтне из повреде законске забране.¹⁹ Право на накнаду штете због потпуног или делимичног неиспуњења уговорне обавезе је секундарно право оштећене стране. Оно је санкција за неиспуњење или неуредно испуњење уговорне обавезе. Ово право се кумулира са једним од права која припадају савесној страни, а то су : право на извршење уговора и накнаду због задоцњења и право на раскид уговора са правом на накнаду штете због неиспуњења. Један од најчешћих случајева повреде уговорне обавезе, које даје право оштећеној страни на накнаду штете, је доцња. Закон о облигационим односима, предвиђа да је поверилац у доцњи дужан накнадити дужнику штету насталу услед доцње за коју одговара, као и трошкове око даљег чувања ствари.²⁰ Право на накнаду штете може се остварити само ако је једна уговорна страна крива за неиспуњење или неуредно испуњење своје уговорне обавезе. Закон о облигационим односима²¹ садржи општа правила о праву повериоца на накнаду штете и одговорности дужника за штету која настане повредом уговорне обавезе. За разлику од штете која настаје деликтом и која се због тога зове деликтном одговорношћу, овде је у питању штета која је настала повредом уговорне обавезе, па је по томе и добила назив уговорна одговорност. Први услов да би оштећена страна могла да оствари право на накнаду штете због повреде уговорне обавезе је тај да мора постојати штета, јер иако је дошло до повреде уговорне обавезе, ако нема штете, онда нема ни накнаде. Други услов је да постоји кривица друге уговорне стране због неиспуњења уговора делимично или у потпуности и закашњења. Трећи услов је што треба да постоји узрочна веза између

¹⁹ Салма Јожеф,(2005). Облигационо право.Нови Сад: Правни факултет Универзитета у Новом Саду, стр. 444. – 445

²⁰ Члан 326. став 3. (2008). Закон о облигационим односима са регистром појмова : прво издање : приредио Ожеговић Н. Београд :ПОСЛОВНИ БИРО, стр. 80.

²¹ Члан 262. – 269. (2008). Закон о облигационим односима са регистром појмова : прво издање : приредио Ожеговић Н. Београд :ПОСЛОВНИ БИРО, стр. 66. – 67

не извршења претходне постојеће обавезе и проузроковане штете. Основна подела штете је подела на материјалну и нематеријалну штету. Материјална штета се може поделити на стварну штету и изгубљену добит, затим на конкретну штету и апстрактну штету. Материјална и нематеријална штета се могу поделити на постојећу и будућу штету, као и на непосредну и посредну штету. Нематеријална штета се може поделити у три групе за које се признаје накнада и то : за душевне болове, за физичке болове, за страх.²² Штета која може настати повредом уговорне обавезе када је реч о уговору о делу, може се испољити у облику стварне штете и изгубљене добити. Дакле, у случају повреде уговора о делу настаје материјална штета. Правила која важе за одмеравање накнаде штете кад је у питању неизвршење или неуредно извршење обавеза из уговора о делу сходно се примењује и у случају повреде неких других уговора који имају сличност са уговором о делу. Уколико посленик не изврши уговорени посао, а наручилац у том случају раскине уговор и повери извршење посла трећем лицу, обрачун накнаде штете у том случају своди се на утврђивање разлике између цене коју је наручилац уговорио са трећим лицем и цене која је била уговорена са послеником. С обзиром да посао није извршен, не поставља се питање обрачуна накнаде штете према стварној штети и измаклој добити. Накнада штете обрачунаће се према стварној штети ако је сам наручилац извео радове, које је требало да изведе посленик. Наручилац не може захтевати од посленика накнаду за његове стварне трошкове, ако је према тржишним ценама било могуће извести те радове јефтиније. Према томе, накнада штете у том случају одмериће се према стварним трошковима наручиоца или према тржишној цени за обављање тих радова, у зависности од тога који је од ова два износа мањи. Уколико посленик делимично није извршио уговорене послове, наручилац може захтевати сразмерно снижење уговорене цене. Наручилац може захтевати као измаклу добит због не извршења посла накнаду за добит коју није остварио, јер посленик није извршио уговорну обавезу. Измакла добит може се признати за оно време које се може сматрати као нужно потребно да би наручилац могао предузети мере да се штетне последице повреде уговора не повећавају. Уколико је посленик извршио уговорени посао, али са закашњењем, накнада штете се обично обрачунава с обзиром на корист коју наручилац није могао остварити због тога што радови нису били изведени на време. Приликом одмеравања накнаде штете, узима се у обзир и трошкови које је наручилац имао за време доцње посленика. Када се на извршеном делу уоче недостаци, а посленик одбија да их уклони, уговорена цена може бити смањена или наручилац може поверити трећем лицу отклањање недостатака. Пошто је снижењем цене наручилац, по правилу, обештећен, не поставља се питање накнаде штете с обзиром на претрпљену стварну штету и измаклу корист. Ако је наручилац поверио трећем лицу отклањање недостатака, сходно се примењују правила о куповини ради покрића. Уколико је посленик отклонио недос-

²² Мораит Бранко,(2007). Облигационо право : књига друга:вануговорни облигациони односи Бања Лука:Правни факултет Универзитета, стр. 66.–71.;Милошевић Љиљана, (1982). Облигационо право:шесто измењено и допуњено издање. Београд: Савремена администрација, стр. 147.–148.; Радованов Александар (2011). Облигационо право: општи део Бијељина: Универзитет Сингерија, стр. 266. – 267.

татке у извршеном послу, али је то учинио са закашњењем, треба у погледу одмеравања накнаде штете применити правила која важе за извршење уговореног посла са закашњењем. Међутим, наручилац може својим чињењем или не чињењем спречити посленика да изврши уговорени посао. Тада, накнаду штете на коју има право посленик, треба одмерити према добити коју је посленик изгубио, јер није обавио уговорени посао и примио накнаду. Ако је посленик могао обавити неке друге послове и на тај начин остварити добит, не признаје му се накнада штете за измаклу добит. Наручилац посла дугује посленику и накнаду за трошкове које је посленик имао припремајући се за извршење уговореног посла, ако ти послови нису обављени због околности на страни наручиоца.²³

Уговор о делу у аграру Републике Србије

Последњих пар година, а може се рећи и деценија сведоци смо економске кризе, која је условила малу понуду, а веку потражњу радних места. Људи остају без посла само пар година пред пензију и веома су им мале шансе да се поново запосле. Млади људи, незапослени све више се одлучују за одлазак у иностранство у потрази за бољим животом. Међутим, велики броји је и младих и старијих радно способних лица који се одлучују за повратак на село. Што је свакако добра одлука. Претходних деценија догодиле су се миграције из различитих разлога, али највеће су биле из села у град. Села су лагано почела да се гасе. Град без села не може живети, те је потребно подржати све оне који се одлуче за живот на селу и бављење пољопривредом. Последњих година заснивају се нова пољопривредна газдинства, а она која су већ постојала се шире и напредују. На основу многобројних истраживања, која су спроведена на ову тему, долази се до сазнања да су жене на селу незадовољне својим положајем у односу на мушку популацију. Такође је присутна заинтересованост становница руралних подручја за покретање сопственог агропредузетничког подухвата, како оних које су незапослене, тако и жена које имају посао, али би се бавиле пословима у подручју пољопривреде. Све оне имају искуства у пословима пољопривреде, али не познају у довољној мери функционисање агробизниса. Спремне су да се додатно едукују и радо би прихватиле финансијску подршку. Развој предузетништва на селу представља огроман неискоришћен потенцијал за стварање економске моћи руралних подручја.²⁴ За предузетништво као метод привређивања, три су аспекта посебно важна: 1. самосталност и независност субјекта, 2. одговорност за донете одлуке и 3. настојање да се постигне комерцијални успех. Самосталност и независност економских субјеката подразумева постојање одређених права и слобода, као што су: слобода избора предузетничке активности, слобода избора финансирања, доступност ресурсима, пласман производа, формирање цена производа, расподела профита и тд. Одговорност за донете одлуке је способност предузетништва, која је директно

²³ Јанковец Ивица, (1993). Уговорна одговорност. Београд : Пословна политика, стр. 249. – 251.

²⁴ Стефановић Видоје, Грујић Дејан, Војновић Бошко, (2011). Кадровска раскршћа српског аграра. Ниш: ПМФ Универзитета, стр. 171.

повезана са феноменом ризика. Важна особина предузетника је, управо, способност да сноси ризик и прихвата неизвесност. Настојање да се постигне комерцијални успех, у савременим условима привређивања се постиже коришћењем најразличитијих средстава. Та средства нису само економска, већ подразумевају и развој културе, образовања, здравствене заштите, екологије.²⁵ Како би се једно газдинство развијало и напредовало, потребно је знање и стручност из више области. Газдинства обично имају запослених онолико колико им је минимално потребно, а за додатне послове ангажују лица по неком од уговора који се закључују за рад ван радног односа. Обично за сезонске послове као што су брање плодова, ангажују раднике по уговору о повременим или привременим пословима. Истраживањем, долази се до закључка да се уговор о делу веома често закључује у пољопривреди и аграру уопште. Мада, послодавци некад врше злоупотребу уговора. Наиме, у пракси се срећу случајеви да се за обављање послова, који би требали да се уговоре по уговору о делу, буду уговорени по уговору о ауторском делу. Разлог томе је, мањи порез за уговор о ауторском делу који се плаћа за пензијско и инвалидско осигурање и порез на доходак грађана, него за уговор о делу. На тај начин избегавају плаћање већег пореза, али доводе и себе и ангажовано лице у неповољан положај. Уговор о делу је у нашем законодавству веома добро регулисан, те правилном применом гарантује заштиту за обе уговорне стране. У пракси се веома често уговор о делу закључује без писмене форме, закон то дозвољава, међутим то свакако није добра пракса. У таквим случајевима, веома је тешко остварити накнаду штете у судском или вансудском поступку. На пословима који су једноставнији и не захтевају посебну стручност, ретко се и деси нека штета, али код сложенијих послова који захтевају посебну стручност, може доћи до штете, која за собом повлачи велике материјалне губитке. Најчешће млади интелектуалци прихватају обављање послова без претходно закљученог уговора. У недостатку запослења, те тако и сигурне зараде, млади прихватају посао како би бар нешто зарадили. Иначе, није тајна да у држави имамо велики број лица који раде пуно радно време, а немају закључен уговор о раду. На тај начин послодавци избегавају плаћање пореза и осталих обавеза, а „запослени“ не остварују своја права. Потребно је да надлежне институције чешће врше надзор, како би се таквој пракси стало у крај. За које се све послове у аграру могу ангажовати лица по уговору о делу? Радници се могу ангажовати у аграру за најразличитије послове, од оних који захтевају физички рад до оних који захтевају интелектуални рад. Као што је већ поменуто, развијају се пољопривредна газдинства, а имамо и тенденцију раста сеоског туризма. Сви ма који желе да буду конкурентни на тржишту потребна је стручна помоћ, увођење нових технологија и иновација. Иновација обухвата широк спектар, од стварања креативне идеје до њене комерцијализације. Успешност иновације зависи од успешности трансформације знања у нове робе или услуге.²⁶ Ефика-

²⁵ Пејановић Радован, Његован Зоран, (2009). Предузетништво и (агро) економија. Пољопривредни факултет, Нови Сад, стр. 26-27.

²⁶ Чабрило Р.Слађана, (2012). Управљање знањем. Сремска Каменица: Универзитет Educons, стр. 18.-21.

сност предузетничких инвестиција, представља иновативно понашање. То подразумева: проширење производних погона, увођење нове технике и технологије, развој маркетинга, ефикасни менаџмент, који је способан да води, контролише и одржава развој предузећа. Развојем информационе технологије (рачунарства) и телекомуникација предузетницима се пружа огроман простор за увођење нових форми и метода управљања производњом и организацијом пословања, што одлучујуће доприноси расту економске ефикасности њиховог пословања.²⁷ Економичност, ефикасност и ефективност је оперативно решавање проблема према коме власник капитала остварује добит из примене решења.²⁸ Наравно, није могуће да једно газдинство или сеоско домаћинство које се бави туризмом има запослена сва стручна лица која су потребна за рад и унапређење пословања. Дакле, потребно је за одређене послове да ангажују стручњаке по уговору о делу. Истраживањем се долази до закључка да је уговор о делу веома заступљен у пракси. С обзиром, да се уговор о делу може закључивати и усмено, што је врло чест случај, уговорне стране некада, из не знања или не обавештености, нису свесне да су закључиле уговор о делу. Самим тим, не знају ни која су им стварна права и обавезе. Међутим, последњих година назире се помак у том смислу, јер се све чешће уговорне стране одлучују затражити стручни савет и помоћ. Како би се једно газдинство развијало и напредовало, потребно је да спроведе одређене мере. За спровођење мера заштите, као и побољшања квалитета земљишта, потребна је стручна помоћ. Када се желе испитати методе узгоја пољопривредних култура и домаћих животиња, те пронаћи начин за сузбијање штеточина и болести пољопривредних култура и др., газдинство или други привредни субјекти ће ангажовати инжењера агрономије. Код нас агрономи ступају у стални радни однос у великим привредним друштвима, код којих систематизација радних места захтева и радно место агронома. Док пољопривредна газдинства немају агроном у радном односу, већ када је то потребно ангажују агронома по уговору о делу. С обзиром, да је широк спектар послова које агрономи обављају, у зависности да ли се баве заштитом ратарских култура, воћа и тд., рећи ћемо, агрономи пружају стручне савете произвођачима, за одређену накнаду. За оцењивање вина или израду пројекта за подизање винограда, такође се ангажује стручно лице по уговору о делу. Газдинствима која се баве сточарством или између осталог, врше узгој животиња, потребна је стручна помоћ инжењера сточарства, ради одређивања и контроле хране којом се животиње хране. Оваква пословна сарадња се остварује по уговору о делу. Ради вакцинације, чиповања и других потребних радњи које се обављају због заштите животиња²⁹, газдинствима је од великог значаја сарадња са ветеринарским амбулантама. За све послове које обавља ветеринар, закључује се уговор о делу. Земље Европске уније увеле су НАССР (Hazard Analysis Critical Control Points) у своје законодавство у свим подручјима рада са храном и забраниле увоз прехранбених производа из дру-

²⁷ Пејановић Радован, Његован Зоран,(2009). Предузетништво и (агро)економија. Пољопривредни факултет, Нови Сад, стр. 27.

²⁸ Бајчетић Марко,(2010). Систем вредности водопривреде.Прометеј. Нови Сад, стр. 143.

²⁹ Закон о добробити животиња,“Службени гласник РС“ бр. 41/2009

гих земаља које нису произведене по начелима НАССР система. Самим тим и наша држава је била принуђена да донесе Закон о безбедности хране³⁰, те је НАССР постао обавеза свих субјеката у пословању храном и храном за животиње. НАССР систем морају увести сви они који се баве производњом и прерадом воде за пиће, као и воде која се употребљава, односно додаје током припреме, обраде или производње хране. Даље, сви они који се баве производњом и прерадом брашна, меса, млека, колача и торти, мармеладе, сокова, алкохолних и безалкохолних пића, воћа, поврћа и др. Дакле, НАССР систем морају увести сви који се баве било каквом производњом и прерадом хране, па и дистрибуцијом исте. Привредни субјекти који се баве прерадом воћа и производњом мармеладе и скова, ракије, морају увести НАССР систем, а за то је потребно да ангажују координатора за НАССР систем. Са координатором ће закључити уговор о делу, на основу којег је ангажовано лице у обавези да све запослене у привредном субјекту обучи за спровођење процедура НАССР система, а за обављени посао ће добити уговорену накнаду. С обзиром да је за дистрибуцију робе потребан фито-санитарни налаз о исправности робе, који издају лабораторије специјализоване за ту врсту пословања, произвођачи или дистрибутери воћа, поврћа, хране уопште, закључују уговор о делу са лабораторијом. Осигуравање пољопривредних добара и животиња је један вид сигурности у случају пропасти истих. Код нас осигуравање пољопривредних добара и животиња још није заживело у пракси, али је свакако неопходно. Уговор који се закључује са друштвом за осигурање је уговор о делу. Обично је то адхезиони уговор, јер осигуравајућа друштва имају већ припремљене понуде, које клијент може да прихвати или не прихвати. Рачунарска опрема у пољопривредним газдинствима је потреба новог доба.³¹ Коришћење рачунарских програма и интернета, омогућава лакшу комуникацију са купцима и добављачима, али пружа и многе друге могућности. За увођење новог компјутерског програма, биће упуслен програмер по уговору о делу. Програмер је у обавези према уговору о делу, да инсталира програм, али и да обучи кориснике да правилно користе нови програм, а за обављени посао ће добити уговорену накнаду. Грађевински објекти не представљају средства за рад која се директно користе у процесу пољопривредне производње, али ипак, су веома значајни зато што чине објективне услове за нормално одвијање самог процеса производње.³² За радове у изградњи објеката, мањег обима, закључује се уговор о делу. Док се за грађевинске радове већег обима закључује уговор о грађењу. Општа правила и општи принципи о уговору о делу се примењују на уговоре о грађењу, уколико та питања нису регулисана законима и посебним прописима за уговор о грађењу. Уговор о делу се може закључити за комуналне услуге (одношење смећа, угинулих животиња...), а и за многе друге послове који у овом раду нису наведени.

³⁰ Закон о безбедности хране, "Службени гласник РС" бр. 41/2009

³¹ Пејчић Христивоје, (2008). Економика пољопривреде. III измењено издање. Ниш, стр. 148.

³² Вујатовић - Закић Зорка, (2001). Аграрна економија Економски факултет, Београд, стр.412.

Закључак

Уговор о делу је постојао још у римском праву – *locatio conductio operis faciendi*. Развојем пољопривреде и занатства уговор о делу је чешће практикован, али углавном за послове као што су нпр. изградња куће, превоз ствари, поправка неких ствари, жетва и сл. У претходном излагању је обрађен уговор о делу у законодавству Републике Србије. Указано је на предности које се постижу применом уговора о делу, како за послодавца, тако и за посленика. Обрађена је примена уговора о делу у аграру, навођењем одређених области његове примене. Долази се до закључка да се уговор о делу веома често закључује у пољопривредној производњи. Истраживањем се долази до сазнања да се у пракси злоупотребљавају уговори, те се посленик, али и послодавац доводе у неповољан положај. Чини се, ипак, да институције увиђају тај проблем, па се у последње време одржавају предавања на ту тему, како би се информисали запослени и послодавци о њиховим правима. Наравно, то није довољно, неопходно је да надлежне институције врше контролу и санкционишу свако не поштовање закона. У овом раду је учињен покушај да се укаже на важност уговора о делу у пословању и свакодневном животу.

Литература:

1. Svetlana Anđelić (2015) Ugovori kojima se reguliše rad van radnog odnosa, *Aktuelna pitanja savremenog zakonodavstva*, glavni i odgovorni urednik Slobodan Perović, Beograd: Savez udruženja pravnika Srbije i Republike Srpske
2. Ilija Babić (2008). *Ugovori građanskog prava : posebni deo obligacionog prava: drugo izmenjeno izdanje*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta UNION u Beogradu: Službeni glasnik.
3. Marko Bajčetić (2010). *Sistem vrednosti vodoprivrede*. Prometej. Novi Sad
4. Borislav T. Blagojević, Vrleta Krulj :Redaktori. (1983). *Komentar zakona o obligacionim odnosima : druga knjiga : drugo izdanje*. Beograd : Savremena administracija
5. Žika Bujuklić, (2012). *Rimsko privatno pravo*. Beograd: Pravni fakultet
6. Slađana R. Čabrilo (2012). *Upravljanje znanjem*. Sremska Kamenica: Univerzitet Educons
7. Miroslav Đorđević, (2014). *Poreklo ugovora o delu*. *Pravni život*, vol. 63, br. 10
8. Marijan Horvat, (1977). *Rimsko pravo*. Zagreb: Školska knjiga
9. Ivica Jankovec, (1993). *Ugovorna odgovornost*. Beograd : Poslovna politika
10. Dragana Knežević Popović, (2004). *Ugovor o delu u rimskom pravu*. Istočno Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu
11. Dragana Knežević Popović, (2008). *Istorija slobodnih profesija – od artesliberales do savremenog doba*. *Strani pravni život*, br. 2
12. Antun Malenica, (2003). *Rimsko pravo*. Novi Sad: Pravni fakultet
13. Ljiljana Milošević, (1982). *Obligaciono pravo : šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje*. Beograd : Savremena administracija
14. Branko Morait, (2007). *Obligaciono pravo : knjiga druga : vanugovorni obligacioni odnosi*. Banja Luka : Pravni fakultet Univerziteta.
15. Radovan Pejanović, Zoran Njegovoan (2009). *Preduzetništvo i (agro)ekonomija*. Poljoprivredni fakultet. Novi sad
16. Hristivoje Pejčić, (2008). *Ekonomika poljoprivrede*. III izmenjeno izdanje. Niš

- 17.Slobodan Perović,Dragoljub Stojanović,(1980). Komentar Zakona o obligacionim odnosima: knjiga druga. Kragujevac: Pravni fakultet, Kragujevac i Kulturni centar, Gornji Milanovac
- 18.Slobodan Perović (1980). Obligaciono pravo. Beograd : Privredna štampa
- 19.Aleksandar Radovanov,(2011). Obligaciono pravo : opšti deo. Bijeljina : Univerzitet Singerija
- 20.Ante Romac,(1981). Rimsko pravo. Zagreb: Pravni fakultet
- 21.Jožef Salma,(2005). Obligaciono pravo. Novi Sad : Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu
- 22.Obrad Stanojević,(1986). Rimsko pravo. Beograd: Službeni list SFRJ
- 23.Vidoje Stefanović,Dejan Grujić,Boško Vojnović,(2011). Kadrovska raskršća srpskog agrara. Niš: PMF Univerziteta
- 24.Mirela Šarac,(2010). Artes liberales.Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 31, br. 1
- 25.Dragoslav Veljković,(2008).Ugovori u privredi : sa sudskom praksom, primerima ugovora i tužbama za ostvarenje prava iz tih ugovora: prvo izdanje.Beograd: Poslovni biro
- 26.Zorka Vujatović – Zakić,(2001). Agrarna ekonomija. Ekonomski fakultet, Beograd
- 27.Zakon o obligacionim odnosima sa registrom pojmova (2008) : prvo izdanje : priredio Ožegović N. Beograd : POSLOVNI BIRO
- 28.Zakon o bezbednosti hrane, “Službeni glasnik RS“ br. 41/2009
- 29.Zakon o dobrobiti životinja,“Službeni glasnik RS“ br. 41/2009

APPLICATION OF CONTRACTUAL AGREEMENT IN AGRICULTURE

Summary: The need for research and analysis of contracts imposes itself, due to the fact that this agreement in contemporary law significantly expanded its scope of application, especially in the various intellectual, cultural, scientific and other activities, with the new rules constituted a number of areas rights and obligations of the parties. However, the basic settings, or the legal basis of the contract of work, such as the notion of consensual character and basic rights and obligations of the others and in contemporary law, but with the enhancement of legal solutions of other components in accordance with the needs of modern life and traffic. Contract of Work was initially exclusively contract of civil rights on the basis of which the workman obliged to provide a physical or intellectual services. However, at a time when market relations developed, contract work from the civil rights extended to the business (commercial) law. In fact, he still retained the basic features of contracts, but his case has become more diverse and extensive. Contract on work is represented in several areas of agriculture, which is analyzed in this paper.

Key words: Contract of Work, Roman law, farm, agriculture